

ר' יעקב רייפמאן איננו עוד בחיים!

(נולד בר"ח ניסן התקע"ח — ומת י"ד מרחשון תרנ"ה).

אבדה גדולה אבדה לספרות לישראל במות עלינו האדם הגדול והדגול הזה, ביום ג' לסדר „לך לך מארצך“ בעיר מגורו שעברשין, אחרי אשר הפך עלי ערש דוי חמשה עשר יום. בשנת השבעים והשש ושבעה חדשים ושלשה עשר יום לימי חיו.

הרב הגדול הזה עבד עבודת הספרות בישראל ערך ששים שנה ורבה בבקרת התורה הכתובה והמסורה ובחקרי קדמוניות, לא היה מקצוע אחד שבספרותנו אשר לא חקר ודרש בו וחדש בו מעט או הרבה. משנת תר"ד עד תר"ן הוציא לאור שבעה עשר ספרים ואלה שמותם: (1) תבנית הבית (זאלקווא תר"ד) מכלכל וא"ו שו"ת בענינים תלמודיים והוא תבנית מספרו הגדול „בית יעקב“. (2) פשר דבר (ווארשא תר"ה) על כ"ב מאמרים אנגדיים. (3) תולדות רבנו זרחיה בעל המאור (פראג תרי"ג) בו השתמשו גדולי חכמי אשכנז ומבקריו, כמו גייגער וגרעטץ. (4) קול מבשר (שם תרי"ט) מכלכל בשורה מהוצאת ספר הלכות גדולות, וחדשות מהקדמת ביאורו לס' ה"ג. (5) חוט המשולש (שם תרי"ט) מכלכל שלשה ענינים שונים א [מהירות בעלי התלמודים והמדרשים בלשונות שונות, ב) תולדות המשלים ליהודים. ג) הערות על ספר מבחר הפנינים, ועל אודות ספרו זה נדפס בסוף ספרו „משלוח מנות“ מכתב מהפראפעסאר הנודע פראנץ דעליטש. (6) „ארבעה חרשים“ (שם תר"ך) ידבר על תכונת ד' ספרים. א') בן-סירא ב') ספר חסידים. ג') סדר הפלה. ד') שאלות לר"א גאון. (7) „משלוח מנות“ (שם תר"ך) מכלכל שתי מנות מדעיות ששלח בימי הפורים, תרי"ט, תר"ך להאדם הגדול ד"ר אלבער כהן ז"ל מפאריז. ועל אדות המנה השנית אשר הוא מאמר „נר שבת“, כתב לו הרב ר' רפאל קירכהיים (בעל „כרמי שומרון“ מפ"פ דמייין) כדברים האלה: ולשמחת נפשך אודיעך, כי מאמרך „נר שבת נאמר ונשנה בשבוע זה מפי הרב החכם הגדול מו"ה אברהם גייגער (שהיה אז רב בעיר הנ"ל) בדרשה אשר דרש בכל השבוע לעת ערב בבית גדול מלא על כל גדותיו מן אנשים ונשים, נוצרים עברים אשר באו לשמוע תורת היהודים וכתותיה השונות.“ (8) מועדי ערב (וויקנא תרכ"ב) מכלכל מחוקרים שונים. (9) תעודת ישראל (ברלין תרכ"ח) בו יראה כי תעודת ישראל היא: להיות מקורי ואריגינעלל, (אורשפרינגליך) בכל דבר גם ברוחני גם בחמרי. (10) קן צפור (ברלין תר"ל) משלי ושיר ע"ד משלי

אזופי, ובסופו מכתב על אודות השיר הנשגב הזה מאת ראשי חברת „כל ישראל חברים“. והרב החכם הגדול ד"ר קאהוט (ז"ל) בעל „ערוך השלם“ העתיק את תוכן השיר הזה לל"א במ"ע אשכנזי היו"ל בברעסלל וזהו מאד. (II) מאמר ראשון מי"א מאמרים אשר בספרו „אמרות יעקב“ (אידטקוהנען תרל"ג). (I2) שדה ארם (ברלין תרל"ה) מחקרים שונים על תרגום אונקלוס. (I3) „אור בקר“ (שם תרל"ז) מאיר נתיב הבקרת (קריטיק) בשלשה פרקים. (I4) משיב דבר [תר"כז] השקפה וביאור חדש על ברייתא דל"ב מדות של ר' אבנו של ריה"ג. (I5) מנחת זכרון. (ברעסלוי תרמ"א נדפס בהוצאת הרב החכם ד"ר מרקוס גרינוואלד). והוא מכלכל באורים חדשים על מאה מדברות ספרי קדשנו על פי מדת „מדרך קצרה“ אשר בל"ב מדות לר"א הנ"ל. (I6) חובת האב לבנו (ס' פעטערבורג תרמ"ב) מתהלך בחקר חובות האב לבנו כו'. (I7) „סנהדרין“ (ברדיטשוב תר"מה) הקירה ארוכה על כל תהלוכות הסנהדרין וחובותיהם אל העם וכו'.

הן כל אלה ספרים שיצאו לאור בספרים מיוחדים, ומי ימנה ויספור את ספריו הגדולים והקטנים, וכן מאמריו הרבים, הערות והארות השקפות וביאורים, הגהות ובקרת, המפוזרים במכתבי עת לב"י הכתובים עברית ואשכנזי. הן במ"ע היוצאים לחדשים, לשבועות, לימים ולתקופות השנים, כמו: „ציון“ (שיצא לאור ע"י יאסנט) אריענט (מ"ע אשכנזי שי"ל ע"י הפרופסאר יוליוס פירסט), מאנאטסשריפט לר"ז פראנקעל, צייטשריפט לר"א גיינער. המגיד, הכרמל השבועי-החדשי. והמליץ, המבשר, הלבנון הצפירה והיום. ישרון, כוכבי יצחק, קבוצת חכמים, השחר, הבקר אור, בכורים, „אוצר טוב“ לר"א ברלינר, הכוכבים, בית תלמוד, האסיף, אוצר הספרות כנסת ישראל, הכרם, כנסת הגדולה. החוקר, אוצר החכמה והמדע, ועוד ועוד. מלבד הערות והגהות שהביאו מחברים בשמו בספריהם ע"י מכתביו הפרטים, ולא להגזמה נחשוב אם נאמר כי כמעט אין ספר שי"ל במשך הארבעים שנה האחרונים הנוגע לספרותנו הישנה שלא נזכר שם הרב ר"י רייפמאן להימין או להשמאיל.

הוא היה הראשון שהראה כי „פי' משלי“ המיוחס להראב"ע איננו ממנו רק מר' משה קמחי אחי הרד"ק. (ליטעראטורבלאטט דעם אריענט לשנת 1841 נ' 48). ואחריו חחרו החזיקו רבים וכן שלמים כמו הד"ר גבריאל הירש ליפמאנן במ"ע החדשי „ציון“ (תר"ב, חדשי אייר-אלול). הד"ר נייבויער, בהמגיד, דוקעס (באוצר נחמד), ד"ר ברלינער בישורן ובאוצר טוב עפ"י שירים כ"י לרמ"ק, וכמעט הזקבע בן להלכה. ראה הקדמת הנוצרי החכם „דריבער“ להכחדורא האחרת כפי' משלי המיוחס להראב"ע אשר הוציא לאור מתנ"ך כ"י. וראה מ"ש ה'ר חיים מאיר הורוויטץ בהקדמתו לפירוש משלי שהוציא הוא לאור שמיחסו להראב"ע, ולא אחד קם נגד החידוש הזה מלבד שני חכמים הבאים כאחד, ובזמן אחד רק במקומות שונים אחרי

עבור חמישים שנה ושדו בזה נרנא. האחד הר"ד כהנא (אוצר הספרות שנה שלשית וביעית במאמר „עטרה ליושנה“), והשני רא"ד דובזעוויץ בכנסת הגדולה ספר שני במאמר „לסתירות הראב"ע“ ראה שם. אין פה המקום להכריע ביניהם, אך על כח הבקרת של הרב רייפמאנן ושכלו החדנתפלא הפלא ופלא, הן כלנו יודעים שהרב הנ"ל ישב כל ימיו בערים קטנות שרבים ככלם רק חסידים ואנשי מעשה... ולא ידעו מה מדרך הבקרת הנאמנה, כי השם אלוה חכמה, ולא ראה כ"י עתיקים כחכמי אשכנז, ובכ"ז לא אחת ראינו איך קלע הרב ז"ל אל מטרת האמת בהגהותיו לשירים הקדמונים ודבריהם היקרים, ראה לדוגמא את השיר לר'נ בעל הערוך שהדפוס הרב קאהוט ז"ל בסוף ערוך השלם, ועוד ועוד כי לא נוכל כעת להאריך ולערוך את ההמון מקומות ולציין בספרים, ורק דבר אחד נביא פה לדוגמא. הרר"ד כהנא מעיר דרך אנב (במאמרו השני „עטרה ליושנה“) כי בשנת תר"ם, הראה לנו הנוצרי המלומד מאטהעווס דבר נפלא, כי מצא כ"י פירוש על משלי מאת ר' מנחם תמרן שהשלימו בשנת ה'א רצ"ה, ושם בהקדמתו יצא ר' מנחם להוכיח שהפירוש על משלי הנזכר איננו להרא"ב בע כו', וזה ממש מה שמצא הרב רייפמאנן ז"ל בעצמו אחרי עבור יותר משלש מאות שנה בעיר קטנה, רק בשכלו הגדול. וזה אות גדול על כח הבקרת שחננו ה'.

אלה שמות הספרים שהניח אחריו בכתובים (1) „לבונה זכה“, על שם הכתוב ונתת על המערכת „לבונה זכה“ (ויקרא כ"ד ז') בספר זה ילבן ויזכה שני ספרים קדומים הנקראים בשם „ערוך: א“), הערוך“ לרבנו נתן בר' יחיאל האיטליקי המדבר על תרגומים, תלמודים, מדרשים וספרי גאונים. (ב) „ערוך“ לרבי שלמה פרחון הספרדי (2) הערוגה השניה „משדה ארם“ (לעיל אות 12) המדבר על תרגום נביאים המיוחת ליב"ע בכלל ובפרט, והשתמשות רז"ל בו, ואחריהם הגאונים, הרבנים, המדקדקים בעלי השרשים וכן הקראים, וש"ס הערות על התרגום וכו' וכו'. (3) „דבר אסתר מכלכל הגהות, הערות והארות על שני תרגומי מגלת אסתר וכו' (4) „בעל ברית אברהם“, הגהות, הערות והארות על כל פירושי ר' אברהם בן עזרא לתנ"ך. (5) „שמן למאור“, מפיץ אור חדש על כל פירוש המשניות להרמב"ם הנקרא „מאור“. (6) „פרוזדור“, מכלכל מחקרים שונים על כל „ספרי הפלוסופיא אשר לחכמי עמנו“ התא הראשון אשר הוא על ספר „מלת הגיון להרמב"ם, כבר יצא לאור במ"ע אוצר טוב“. (7) „חקר מצוה“, מתהלך בחקר מצות ה', נדריהם, מהותיהם ומוסריהם בו. „מלבד אלה הניח ספרים“ הבלתי מסודרים עוד.

חמר רב, הניח ע"ד „הפשיטא, והוא תרגום הסורי על תנ"ך, ויש דוגמאות שהדפוס במקומות שונים ומהם במ"ע „בית תלמוד“.

זאת תורת האדם המעלה הזה, שהיה ינע ועמל בעמלה של תורה מאביב ימי חיו עד שבא בנבורות, וימת באהלה של תורה בעיר קטנה רחוקה מאדם העיר, רחוק מתשואת חלד, רחוק מחכמים וסופרים היודעים לערוך חין ערכו וערך תורתו וחכמתו, ערך חדושו והשקפותיו, ואם רחוק היה מהם במקום אבל קרוב היה בלבבותם והחכמים המפורסמים היו חרותים על לוח לבבו ובהם חיי רוחו, ועמהם בא בכתובים ומהם הנאון ר' צבי חיות רש"י, ראפאפורט, צנוץ, ר"מ זכס, א גיינער, ר"מ יוסט, יוליוס פירסט, שד"ל, יש"ר. גירונדי, דוקעס, שטיינשניידער, ברלינער קירכהיים, זאקס, בג, וויעזנער וכו' וכו'. ומי יוכל לפרוט את יתר החכמים וסופרי רוסיא אשר כלמו ידעו להוקיר את יעקב איש תם יושב באהליו של תורה; אבל לא כן יושבי עירו כי אל סלונים ועקרבים היה יושב; בני עירו שרבם ככלם חסידים יבורים — יתאונן תלמידו ר"ד שיפמאנן בהמליץ 249 שנת תרנ"ה -- קרבו לו בעת הנאתו. אבל כל ימי חליו, בעניו ובמרודו לא זכר איש את המסכן הזה העני בעשר וחכם בדעת, ואף כי לא נכחד מהם כי הוא שומר מצוה ונוהג גם במנהגים קלים כבחמורים, בכל זאת מנעו כבוד ממנו וירדפוהו מנוחה...

"שני ימים לפני מותו קרא אליו את בנו יחידו (שהוא ראש מורי הוראה בעיר לובלין) ואותי תלמידו וידידו הנאמן מזאמושיץ. ולאשר על פי שמתא(?) מימים מקדם (ע"פ דברת בני העיר) לא יוכל בנו של הנפטר ללכת אחרי מטתו של אביו המת, לא יכול בנו הרב המו"ץ להספיד את אביו הת"ח הזה כהלכה, והרב המו"ץ וחשובי (ויותר טוב: "וחשובי") העיר נחבאו אל הכלים...

ואתם אל תבכו למת זה, כיר' יעקב רייפמאנן לא מת, בכו בכה להולכי חשך ולא אור, אשר לא ידעו להוקיר חכמת המסכן הזה לא בחייו ולא במותו, תהי אולתם כפרתם....

הנה כי כן חשך כוכב יעקב בעיר מושבו, והחסידים הקנאים אשר קנאו לו בחייו קנאו לו גם אחרי מותו ולא באו ללוותו ולעשות עמו חסד האחרון....

תהי נפשו צרורה בצרור החיים ! (o)

נויארק. בחדש כסלו תרנ"ה.

(o) הערת בית המערכת. אין לנו להוסיף על דברי המקונן הנ"ל, כי אין עושין נפשות לצדיקים, דבריהם הם זכרוניהם, אך זאת ראינו להעיר כי מן הצדק והיושר היה לאסוף את ספריו אשר הניח אחריו ולהוציאם לאור, וביחוד את חליפות מכתביו שבא עם חרבנים והזכמים המפורסמים, שבלי ספק רק טוב צפון בהם, כבאגרות שי"ר שד"ל שהו"ל ה', גראבער' מו"ל, אוצר הספרות'. והחוב הזה מוטל על סופרי ישראל שברוסיא, ועשירי עמנו יהי להם לעזר.